

**ВИКОРИСТАННЯ ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ЗАСОБІВ
У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ З АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ**

Костіна Валентина Вікторівна,
докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
vkostina@hnpu.edu.ua

Ткаченко Анастасія Володимирівна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 231 «Соціальна робота»
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
040403ta@gmail.com

За даними сайту НУШ на 24 листопада 2022 року в Україні функціонували та надавали освітні послуги 286 спеціальних закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), у яких здобували освіту 34 789 учнів, 39 404 учнів з ООП навчалися у 25 321 інклюзивних класах ЗЗСО [1]. Згідно з оперативними даними Інституту освітньої аналітики, на початок 2024/25 н.р. кількість учнів в інклюзивних класах ЗЗСО була понад 40 100 осіб. У мережі спеціальних закладів (279 спеціальних ЗЗСО, з яких 203 спеціальні школи та 76 навчально-реабілітаційних центри) навчаються близько 34 300 дітей [2]. З огляду на вищезазначені дані статистики констатовано поступове щорічне зростання кількості учнів, які здобувають освіту в умовах інклюзії, що зумовлює необхідність забезпечення підвищення якості соціально-педагогічної підтримки учнів з ООП в ЗЗСО в умовах інклюзії.

Сучасний розвиток української освіти спрямований на забезпечення рівного доступу до освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей розвитку та можливостей. Як зазначено у Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», упровадження інклюзивної освіти передбачає створення такого освітнього середовища, у якому кожна дитина має можливість не лише отримувати знання, а й повноцінно соціалізуватися, розвиватися та відчувати підтримку. Водночас, сьогодні освітній процес в Україні відбувається в умовах війни, що значно ускладнює психоемоційний стан дітей взагалі та особливо вразливою впливає на дітей з особливими освітніми потребами, які потребують додаткової соціально-педагогічної підтримки у процесі адаптації до нового середовища закладів загальної середньої освіти, уваги та створення безпечного підтримуючого інклюзивного простору в середовищі закладів загальної середньої освіти.

Питання інклюзивної освіти та організації навчання дітей з особливими освітніми потребами досліджували В. Бондар, А. Колупаєва, Н. Софій та ін.[3,4,5]. Дослідниками розроблено теоретико-методичні основи створення інклюзивного освітнього середовища закладу освіти для забезпечення рівних можливостей для всіх дітей. Як засвідчив аналіз наукової літератури [6,7,8,9], одним із важливих ресурсів такої підтримки може бути використання засобів етнопедагогіки, яка містить значний виховний потенціал, що поєднує традиції, звичаї, фольклорні практики, елементи народних ремесел тощо. Використання цих засобів у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами сприяє формуванню у них почуття приналежності до культури свого народу, розвитку емоційної стабільності та навичок соціальної адаптації до умов освітнього середовища. Разом з тим, питання використання засобів етнопедагогіки у соціально-педагогічній діяльності з адаптації дітей з особливими освітніми потребами в умовах війни ще недостатньо висвітлене у сучасних наукових розвідках, що зумовило необхідність його вивчення.

Метою статті є обґрунтування можливостей використання засобів етнопедагогіки у соціально-педагогічній діяльності з адаптації дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти в умовах інклюзії за часів воєнного стану.

Як доводять результати досліджень [7], етнопедагогічні засоби є ефективними у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю взагалі та з дітьми з особливими освітніми потребами зокрема, бо такі засоби дозволяють стабілізувати емоційний стан, сприяють формуванню позитивної атмосфери та розвитку соціально важливих навичок. Як зазначено у науковій літературі, до основних етнопедагогічних засобів, які можуть використовуватися у роботі з дітьми, належать народні ігри, казки, пісні, прислів'я, приказки, а також елементи народного мистецтва [6]. Дослідники стверджують, що народні ігри сприяють розвитку комунікації між дітьми, формують навички співпраці та взаємодії, казки та легенди допомагають дітям усвідомити моральні цінності, розвивають уяву та емоційну сферу [8,9]. Особливе значення у вихованні дітей з ООП мають також народні свята, традиції та обряди, які сприяють формуванню у них почуття приналежності до національної культури, тоді як використання елементів декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема виготовлення народних виробів, може сприяти розвитку творчих здібностей та дрібної моторики [6].

На основі аналізу власної практики соціально-педагогічних впливів можемо стверджувати, що в умовах війни етнопедагогічні засоби можуть виконувати додаткову функцію психоемоційної підтримки. Народна творчість допомагає створювати атмосферу безпеки та підтримки, заспокоювати під час дії стресових чинників, що є особливо важливим для дітей з ООП в умовах війни.

Отже, використання етнопедагогічних засобів у соціально-педагогічній діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану є

важливою умовою забезпечення успішної адаптації дітей з ООП в інклюзивному середовищі закладу загальної середньої освіти. Народні традиції, ігри, казки, пісні та інші елементи етнопедагогічного впливу мають значний потенціал для соціальної адаптації дітей з ООП, розвитку їхніх соціально-важливих характеристик та навичок, а також забезпечення психоемоційної підтримки в умовах війни, бо такі засоби можуть допомагати дітям з ООП долати стрес, зберігати зв'язок із національною культурою та відчувати підтримку у найближчому колі взаємодії. Інтеграція засобів етнопедагогіки у соціально-педагогічну діяльність закладів загальної середньої освіти в умовах війни сприяє створенню гуманістичного, підтримуючого освітнього середовища, у якому кожна дитина з ООП має можливість для соціальної адаптації та гармонійного розвитку.

Список використаних джерел:

1. #інклюзія. НУШ. <https://nus.org.ua/tags/129/> (дата звернення: 21.02.2026).
2. Інститут освітньої аналітики (ДНУ «ІОА»). URL: <https://iea.gov.ua/diyalnist/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/zvedeni-formy-statystychnoyi-zvitnosti-zzso/> (дата звернення: 20.02.2026).
3. Теорія і практика інклюзивної освіти: навчальн.-метод. посібн. / Упорядник Бондар К. М. 2–ге вид., доп. Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг». 2019. 170 с.
4. Колупаєва А. А. . Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ: Самміт-Книга, 2009. 269 с.
5. Права людини: знати, щоб захищати. Що треба знати про захист прав дітей з інвалідністю : метод. посіб. / Всеукр. фонд «Крок за кроком», Проект «Інклюзивна освіта: крок за кроком» ;[уклад. Софій Н. З.]. Київ : Плеяди, 2015. 51 с.
6. Костіна В.В. Теорія та практика використання етнопедагогічних засобів у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики дезадаптації учнів : навч.-метод. посіб. Харків : ФОП Мезіна, 2018. 112 с.
7. Костіна, В., та Могилка, О. Особливості підготовки спеціалістів соціальної сфери до використання етнопедагогічних інструментів у роботі з відновлення та зміцнення потенціалу психічного здоров'я дітей та молоді в умовах війни. Гірська школа Українських Карпат. 2025. , (32), 86–91. <https://doi.org/10.15330/msuc.2025.32.86-91>
8. Мосіяшенко В. А. Українська етнопедагогіка. Суми : Університетська книга, 2019. 176 с.
9. Стельмахович М. Г. Українська народна педагогіка. Київ ІЗМН, 1997. 232 с.